

Uchwała z dnia 17 listopada 2009 r., III CZP 83/09

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster

Sędzia SA Barbara Trębska

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Teresy Z. przy uczestnictwie Tadeusza Z. o podział majątku wspólnego, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 17 listopada 2009 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Lublinie postanowieniem z dnia 7 maja 2009 r.:

"Czy w przypadku, gdy uczestnik postępowania nieprocesowego, wezwany do usunięcia braku apelacji polegającego na niezaznaczeniu zakresu żądanej zmiany we wniosku o zmianę postanowienia sądu pierwszej instancji orzekającego co do istoty sprawy, wskazuje zakres żądanej zmiany w taki sposób, że zachodzi rozbieżność pomiędzy zakresem zaskarżenia tego postanowienia wskazanym w apelacji a zakresem żądanej zmiany, zaznaczonym we wniosku o zmianę postanowienia, polegająca na tym, że zakres żądanej zmiany jest węższy od zakresu zaskarżenia, apelacja podlega odrzuceniu na podstawie art. 373 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c., jeśli jednocześnie apelacja zawiera, zgłoszony jako ewentualny, wniosek o uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, w którym zakres żądanego uchylenia pokrywa się z zakresem zaskarżenia postanowienia?"

podjął uchwałę:

Zaznaczenie w apelacji zakresu żądanej zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia w sposób niezgodny z granicami zaskarżenia nie stanowi braku uniemożliwiającego nadanie biegu apelacji, jeżeli ze względu na tzw. integralność zaskarżonego orzeczenia sąd drugiej instancji może wyjść poza te granice oraz granice wniosków.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 23 grudnia 2008 r. Sąd Rejonowy w Kraśniku dokonał podziału majątku wspólnego małżonków Teresy Z. i Tadeusza Z., dzieląc, tj. przyznając na własność uczestnikom, wchodzące w skład tego majątku nieruchomości (udziały w nich) oraz ruchomości, w tym samochody, maszyny oraz sprzęt urządzenia domowego, a także zasądając od uczestnika Tadeusza Z. na rzecz wnioskodawczyni stosowną dopłatę.

W apelacji od tego postanowienia uczestnik zaznaczył, że zaskarża je w całości, ale wniósł o jego zmianę tylko w pewnej części, tj. o orzeczenie „według nowej, rzeczywistej wyceny nieruchomości i nakładów” oraz o „wyliczenie ewentualnych różnic wartości otrzymanych składników i dopłat”, a także o rozłożenie należnej od niego dopłaty na raty. „W przeciwnym razie” uczestnik wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Zarządzeniem przewodniczącego w Sądzie Okręgowym uczestnik został wezwany do uzupełnienia – w terminie siedmiu dni pod rygorem odrzucenia apelacji – braków formalnych apelacji przez dokładne określenie zakresu żądanej zmiany, z odniesieniem się do konkretnych punktów zaskarżonego postanowienia i wskazania, w jaki sposób każdy z tych punktów powinien być zmieniony.

W wykonaniu tego zarządzenia uczestnik sprecyzował, w jaki sposób – jego zdaniem – zaskarżone postanowienie powinno być zmienione, dodając ponownie, że „w przeciwnym razie”, tzn. gdyby Sąd drugiej instancji uznał żądanie zmiany za niezasadne, wnosi o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w Kraśniku do ponownego rozpoznania.

Rozpoznając apelację – po stwierdzeniu, że zakres żądanej przez uczestnika zmiany zaskarżonego postanowienia jest węższy od zakresu zaskarżenia, gdyż skarżący zaskarżył to postanowienie „w całości” – Sąd Okręgowy przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia, przytoczone na wstępie, zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 368 § 1 k.p.c., apelacja – oprócz innych istotnych elementów konstrukcyjnych – powinna zawierać oznaczenie orzeczenia, od którego została wniesiona, ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w całości, czy w części, a także wniosek o zmianę lub uchylenie orzeczenia z zaznaczeniem zakresu żądanej zmiany lub uchylenia. Wymagania te, wprowadzone do kodeksu postępowania

cywilnego ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554), mają istotne znaczenie, wskazując bowiem zakres zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji, decydują – z jednej strony – o granicach prawomocności tego orzeczenia w części niezaskarżonej (art. 363 § 1 k.p.c.) oraz – z drugiej strony – o granicach kognicji sądu drugiej instancji rozpoznającego sprawę na skutek apelacji.

Z kolei wniosek apelacyjny stanowi urzeczywistnienie zasady dyspozycyjności, z której wynika m.in., że sąd nie podejmuje żadnych czynności ani nie wydaje orzeczenia bez lub wbrew zwerbalizowanej woli strony, choćby – jak w wypadku wniosku apelacyjnego – nie był związany żądaniem.

W tej sytuacji braki, niedokładności lub sprzeczności we wskazaniu granic zaskarżenia oraz zaznaczeniu zakresu żądanej zmiany lub uchylenia kwestionowanego orzeczenia stanowią okoliczność uniemożliwiającą nadanie apelacji właściwego biegu. Innymi słowy, aby apelacja spełniała wymagania określone w art. 368 § 1 k.p.c., zakres przedmiotowy wniosku apelacyjnego musi w całości pokrywać granice zaskarżenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 2006 r., II CZ 53/06, nie publ. i z dnia 4 października 2006 r., II CZ 65/06, nie publ.). Jeżeli zatem zakres przedmiotowy zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji jest szerszy od zakresu przedmiotowego wniosku apelacyjnego, apelacja nie spełnia wymagań określonych w art. 368 § 1 pkt 1 i 5 k.p.c. i podlega odrzuceniu (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2007 r., III CZP 20/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 61).

Rozstrzygając zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy, trzeba jednak wziąć pod rozwagę jeszcze jedną istotną okoliczność, która nie pozwala na podjęcie uchwały uwzględniającej treść postawionej już tezy. Należy uwzględnić, że wątpliwość wypełniająca przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstała w sprawie o podział majątku wspólnego, a więc w jednej z tzw. spraw działowych, w których orzeczenia *in merito* są ze swej istoty niepodzielne (integralne). Opisując charakter spraw działowych, w doktrynie oraz w orzecznictwie trafnie zauważono, że orzeczenia wydawane w tych sprawach muszą dotyczyć całości przedmiotu działu, zatem z reguły nie może następować ich częściowe uprawomocnianie się; stanowią one powiązaną, integralną całość, a

poszczególne rozstrzygnięcia są wzajemnie zależne i uwarunkowane. Taki nierozzerwalny związek zachodzi zwłaszcza pomiędzy rozstrzygnięciem o sposobie podziału i orzeczeniem o spłatach lub dopłatach lub o obowiązku wydania przedmiotu działu, a wadliwość jednego z nich skutkuje koniecznością zmiany lub uchylenia orzeczenia działowego w całości i orzeczenia o całości podziału albo przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 1964 r., III CR 294/64, OSNCP 1965, nr 7-8, poz. 130, oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 1999 r., III CKN 63/98, nie publ., i z dnia 9 maja 2008 r., III CZP 26/08, OSNC 2009, nr 6, poz. 90).

Tak więc apelacja w sprawach działowych – niezależnie od tego, czy została skierowana przeciwko całemu orzeczeniu co do istoty sprawy, czy tylko przeciwko jego części – jest, pomijając nieliczne wyjątki, apelacją dotyczącą całego orzeczenia, także w rozumieniu art. 368 § 1 pkt 1 k.p.c., co oznacza, że sąd drugiej instancji może wyjść poza granice wskazane przez skarżącego oraz poza granice jego wniosków (por. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 1977 r., III CZP 7/77, OSNCP 1977, nr 11, poz. 205, oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1999 r., I CKN 379/98, OSNC 2000, nr 3, poz. 59).

W konsekwencji należy przyjąć, że jeżeli ze względu na integralność orzeczenia sąd drugiej instancji może wyjść poza granice zaskarżenia oraz granice wniosków apelacji, zaznaczenie w niej zakresu żądanej zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia w sposób niezgodny z granicami zaskarżenia nie stanowi braku uniemożliwiającego nadanie biegu apelacji.

Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że niezwiązanie sądu drugiej instancji w sprawach działowych granicami zaskarżenia i granicami wniosków nie oznacza rozluźnienia wymagań stawianych w art. 368 § 1 k.p.c. Także zatem w tych sprawach skarżący jest zobowiązany wskazać, czy orzeczenie sądu pierwszej instancji jest zaskarżone w całości, czy w części, a także zaznaczyć we wniosku o zmianę lub uchylenie orzeczenia zakresu żądanej zmiany lub uchylenia. Brak tych elementów uniemożliwia nadanie biegu apelacji, co – jak wskazano – nie dotyczy jedynie niespójności między tymi elementami, tj. rozbieżności między zakresem żądanej zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia a granicami zaskarżenia.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.

